

Mnenja in predlogi zasebnih izvajalcev arheoloških raziskav v zvezi s predlogom ZVKD-2

Podrobno smo prebrali predlog ZVKD-2, ki je v javni obravnavi, in vam v nadaljevanju po členih navajamo predloge potrebnih sprememb 20., 46, 52., 53., 54., 55., 59., 85., 86., 87., 90., 92., 116., 123., 157., 187., 198., 199. in 211. člena:

20. člen je napisan nejasno glede na obstoječo kategorizacijo nepremične dediščine, zato predlagamo, naj ministrstvo pojasni, kje so EID-ji (enotne identifikacije dediščine) in pod katero varstvo nepremične dediščine spadajo le-ti v okviru tega člena. V primeru, da trenutno registrirana nepremična dediščina ni zajeta, bi to pomenilo njeno veliko ogroženost, posledično pa je ZVKD-2 v neskladju z Malteško konvencijo in Evropsko konvencijo o varstvu arheološke dediščine, katere podpisnica je tudi Slovenija.

Predlagamo:

- v (1) točko se k 3. alineji: in vpisom v Register.

46. člen je napisan nejasno, zato predlagamo, da se doda pojasnilo (1) točke, kdo izvaja varstvo dediščine oz. opravi raziskavo arheološke ostaline – zavod ali/in usposobljeni izvajalec arheoloških raziskav (torej tudi zasebni izvajalci).

Opozarjamo, da morajo biti tovrstni posegi izvedeni hitro, zato zasebni izvajalci menimo, da se lahko z našimi ekipami hitro odzovemo na tovrstno potrebo, če javna služba zaradi kadrovskih omejitev, zakonskih omejitev 40 delovnih ur na teden ali povečanega obsega dela ne more takoj izvesti potrebnih raziskav.

Predlagamo:

- v (1) točko 46. člena se naj doda, da tovrstne posege lahko izvaja Zavod ali drugi usposobljeni izvajalci javnega in zasebnega prava.

52. člen (varstvo dediščine v planih) je nejasno pripravljen glede uporabe varstva dediščine pri prostorskem načrtovanju.

Člen ureja varstvo dediščine v postopku prostorskega načrtovanja, vendar opozarjamo, da bi bilo nujno dodati, da se vse to nanaša tudi na dediščino, varovano v prostoru in registrirano dediščino. Poudarjamo, da bi lahko bilo, tako kot je zastavljeno v predlogu zakona, preveč odvisno od samosvojih interpretacij prostorskih načrtovalcev. Skupna skrb pri tem členu je, da bi lahko prostorski načrtovalci preveč prosto interpretirali varstvo dediščine, kar bi ogrozilo ustrezno obravnavo vseh oblik dediščine, tudi tiste, ki ni neposredno zaščitena kot spomenik.

Predlagamo:

- da bi morala biti obvezna priprava strokovne zasnove tudi za dediščino, vpisano v Register, ki ni spomenik ali varstveno območje dediščine, saj bo to preprečilo morebitno neustrezno obravnavo te vrste dediščine.

53. člen (obvezne sestavine prostorskih aktov) je nejasno in škodljivo pripravljen s stališča vključevanja vseh kategorij dediščine v postopke prostorskega načrtovanja.

Opozarjamo, da bi morebitno izvzetje dediščine varovane v prostoru povzročilo, da bi se posegi izvajali brez strokovnih pogojev in mnenj ZVKDS, torej bi bile odločitve prepuščene lokalnim interesom in investitorjem, pri čemer ne gre le za arheološko dediščino, temveč tudi za stavbno dediščino, ki se ščiti na območjih npr. mestnih ali trških jeder. V kolikor bo ta člen sprejet opozarjamo na veliko možnost nepovratnega uničenja kulturne dediščine. Zaskrbljujoče je, da ni upoštevanja dediščine varovane v prostoru - registrirane dediščine in ne samo zaščitene spomenikov in varstvenih območij, kar je potrebno, da bi se zagotovila celovita obravnavo dediščine pri pripravi prostorskih aktov.

Predlagamo:

- v (1) točko se nujno doda 3. kategorijo dediščine, tj. dediščino, varovano v prostoru, oz. je vpisana v Register. Tovrstna dediščina predstavlja približno 80% vseh EID-jev (enotnih identifikacij dediščine) in 2/3 vseh registriranih arheoloških najdišč. Ta dediščina, ki je varovana v prostoru, se pogosto zanemarija v primerjavi z neposredno zaščitenimi spomeniki in varstvenimi območji,
- potrebno bi bilo vsekakor zagotoviti, da se varstvo dediščine, vključno z dediščino varovano v prostoru in registrirano dediščino, upošteva pri pripravi prostorskih aktov, saj gre za velik delež dediščine, ki zahteva ustrezno obravnavo v prostorskih načrtih.

54. člen (smernice) se nanaša na obvezne sestavine prostorskih aktov in smernice, povezane z varstvom dediščine.

Ugotavljamo, da je člen pripravljen izrazito nejasno in netransparentno, obenem pa ugotavljamo, da bi njegovo sprejetje (po razlagi K 54. členu) imelo velike negativne posledice na varovanje kulturne dediščine ter posledično tudi na število potrebnih raziskav. Opažamo nejasnosti glede vključitve registrirane dediščine oz. dediščine, varovane v prostoru, v smernice. Kritična in zelo problematična je vpeljava priporočilne narave smernic za dediščino, ki ni varovana v registru ali na varstvenem območju. Uvedba priporočilnih smernic bo namreč vodila v številne pomanjkljivosti pri zagotavljanju ustreznih ukrepov za varstvo teh vrst dediščine in njeno posledično uničenje. Zaskrbljujoče je tudi, kakšna bo interpretacija in uporaba teh smernic pri pripravi prostorskih aktov.

V razlagi K 54. členu na 140. strani je zapisano: Raziskave arheoloških ostalin opravi Zavod v okviru javne službe. Predlagamo da se v razlagi črta: ~~Raziskave arheoloških ostalin opravi Zavod v okviru javne službe.~~ Namesto tega se doda: Vse raziskave arheološke ostaline lahko opravlja za to usposobljena pravna ali fizična oseba zasebnega ali javnega prava. Prav tako se naj v razlagi črta 4. odstavek.

Predlagamo:

- doda se v 2. stavek (1) točke: "... na podlagi strategije, aktov o razglasitvi, aktov o določitvi in vpisu v Register ...,"
- črta se (6) točka: ~~Smernice, ki se nanašajo na dediščino, ki ni določena v prvem odstavku prejšnjega člena, so priporočilne narave.~~

55. člen (predlog prostorskih izvedbenih pogojev) komentiramo z vidika pristojnosti in postopkov za pridobitev kulturnovarstvenega soglasja za posege v dediščino.

Predlagamo naslednje:

- Poudarek na ZVKDS: Izpostavljamo, da ne bi smel nihče drug kot Zavod za varstvo kulturne dediščine (ZVKDS) presoјati primere, v katerih je potrebno pridobiti kulturnovarstveno soglasje za posege v dediščino. To pomeni, da bi ZVKDS moral biti edini organ, ki bo presoјal, kdaj in pod kakšnimi pogoji je potrebno pridobiti soglasje za posege v dediščino.
- Pojasnilo o pristojnostih: Poudarjamo, da bi morale biti pristojnosti za kulturnovarstveno soglasje jasno opredeljene in da tega ne bi smeli presoјati občine ali država mimo ZVKDS, saj je le ta edino strokovno usposobljena za tovrstne naloge.

Povzetek predloga: ZVKDS bi moral ostati edini pristojen organ za presoјanje potrebovanja kulturnovarstvenega mnenja/pogojev/soglasja pri posegih v dediščino, s čimer bi se zagotovila dosledna in strokovna obravnava kulturne dediščine v postopkih prostorskega načrtovanja. Strokovna služba mora ostati samostojna in okrepiti je potrebno njeno neodvisno odločanje, ki ne bo odvisna od političnega ali ekonomskega interesa in posledičnih pritiskov.

59. člen (raziskava arheoloških ostalin na območju prostorskega akta)

Sprašujemo se, zakaj bi naj tovrstne raziskave izvajal samo zavod, in predlagamo, da bi morale te

raziskave biti dostopne tudi na trgu. Sprememba kot je predlagana v ZVKD-2 bo zaradi zahteve po opisu v zavodskih planih dela za naslednje leto namreč povzročila precejšnje nepotrebne zamude pri izvajanju raziskav in posledično pri sami izvedbi projektov. Obenem se sprašujemo ali je ustavno, da se zakonsko določi edinega izvajalca, v tem primeru zavod, ki lahko raziskavo arheoloških ostalin za identifikacijo izvaja brez konkurence, s tem, da je za to raziskavo interes izvajanja drugih usposobljenih institucij oz. pravnih in fizičnih oseb tako javnega kot zasebnega prava. Opozorili bi, da ZVKDS v primeru arheoloških raziskav določa obseg potrebnih izvedenih del, ter izvaja tudi strokovni nadzor nad izvedenimi deli, v tem primeru torej samonadzor, kar ocenjujemo kot problematično.

Predlagamo:

- spremembo 1. točke 59. člena, ki se naj glasi: (1) Na območjih prostorskih aktov, ki so podlaga za izdajo kulturnovarstvenih soglasij in za katere raziskave arheoloških ostalin za identifikacijo iz prve alineje prvega odstavka 85. člena tega zakona niso bile opravljene dovolj natančno v postopku priprave prostorskega akta, se po uveljavitvi teh aktov po potrebi opravijo dodatne raziskave arheoloških ostali,
- črtanje 2. točke: ~~Zavod pripravi načrt dodatnih raziskav arheoloških ostalin z namenom natančnejše določitve ukrepov varstva.~~

85. člen (raziskave arheološke ostaline)

Po pregledu predloga zakona o kulturni dediščini ugotavljamo, da so določeni členi, ki bi naj opredelili, kdo lahko izvaja arheološke raziskave ter kako so razdeljene raziskave med zasebnimi izvajalci in javno službo, nejasni. Tukaj je ključna razlaga glede na 84., 85., 86. in 87. člen predloga zakona. Zaključujemo, da je ta del pripravljen nejasno in netransparentno, obenem pa omejuje nabor do sedaj na trgu opravljenih raziskav in pravic izvajalcev.

Opozarjamo, da je predlagani ZVKD-2 izpustil 3. točko 33. člena ZVKD-1 (UL 16/08): "Pooblaščen oseba, ki vodi raziskavo, ima izključno pravico javne objave dokumentacije raziskave ali arhiva arheološkega najdišča v roku pet let od dneva zaključka raziskave." Izpostavljamo, da so avtorske pravice vodij raziskav s tem kršene in pozivamo k ponovni zakonski ureditvi te problematike.

Odločno zavračamo, da bi imel javni Zavod ekskluzivno pravico do opravljanja kakršnihkoli raziskav, saj imamo vsi arheologi primerno izobrazbo pridobljeno na istih univerzah, s tehnično opremo in potrebnimi izkušnjami pa smo tudi na trgu več kot usposobljeni tovrstne raziskave opravljati. Obenem poudarjamo, da trenutno izvajamo na trgu vse arheološke raziskave, obenem pa imamo zasebni izvajalci veliko strokovnega kadra. Zasebni izvajalci smo po naših podatkih konec leta 2024 zaposlovali okoli 118 oseb - t.j. 113 polnih zaposlitev, od tega 93 arheologov, med njimi je 16 doktorjev znanosti in 6 magistrstrov znanosti.

Zasebni izvajalci razpolagamo z dolgoletnimi izkušnjami izvajanja vseh metod arheoloških raziskav in enako sodobno tehnično opremo kot Zavod, prav tako pa veliko referenc, saj smo do sedaj opravili tudi zelo kompleksne in velike raziskave, povsem primerljive z raziskavami, ki jih je izvedel Zavod. Prav tako opozarjamo, da je prav zasebni sektor tisti, ki je pionirsko uvedel tako terenske (npr. 3D dokumentiranje, metodologija jedrnih vrtn) kot poterske (npr. digitalne podatkovne baze) metodološke izboljšave. Še več, imamo celo več izkušenj, saj opravimo več raziskav. Analiza izdanih kulturnovarstvenih soglasij za raziskavo in odstranitev dediščine za leta 2021-2023 pokaže, da so ali bodo osebe zasebnega prava izvedle večino arheoloških raziskav na območju RS. V letu 2021 so osebe zasebnega prava pridobile odločbe za 81,27%, v letu 2022 za 82,58% in v letu 2023 za kar 88,55% arheoloških raziskav na območju RS (vir: Arheologija v letu). V tem obdobju je ZVKDS v letu 2021 izvedel 7,52%, v letu 2022 9,74% in v letu 2023 7,98% raziskav. Preostale raziskave se razdelijo med muzeje in v zelo majhnem deležu tudi po nekaj raziskav med Univerze in ZRC SAZU.

Predlagana omejitev nabora arheoloških raziskav na trgu je omejevanje prostega dostopa do dela (Ustava RS, 16. člen) in svobode gospodarske pobude (Ustava RS, 74. člen) ter kot taka neustavna. Kakršnakoli omejitev nabora arheoloških raziskav, ki jih lahko izvajajo zasebni izvajalci, ogroža finančno eksistenco več kot 118 družin in omejuje zaposlitvene možnosti za bodoče generacije arheologov.

Predlagamo:

- doda se: (7) Pooblaščen oseb, ki vodi raziskavo, ima izključno pravico javne objave dokumentacije raziskave ali arhiva arheološkega najdišča v roku pet let od dneva zaključka raziskave.
- da ministrstvo pripravi razlago terminov: raziskava arheološke ostaline za identifikacijo in raziskava arheološke ostaline za določitev ukrepov varstva na podlagi katere bo omogočena jasna primerjava z obstoječim Pravilnikom o arheoloških raziskavah (UL 3/13) in Pravilnik o spremembah in dopolnitvah arheološkega pravilnika (UL 56/2022) in uveljavljeno arheološko metodologijo.
- da ministrstvo bolj jasno opredeli nov termin - identifikacija glede na obstoječe varovanje dediščine v prostoru, torej če le ta termin zajema prepoznavanje arheološke dediščine izven že znanih enot dediščine v registru ali tudi identifikacijo znotraj znanih območij dediščine zavedenih v registru.
- obdržanje obstoječih terminov po ZVKD-1, saj niso bile opravljene potrebne analize ali znanstvene študije, ki bi pokazale potrebo po vzpostavitvi novih kategorije raziskav.
- predlagamo, da ministrstvo pripravi analizo iz katere bodo razvidne trditve zaradi katerih se je šlo v spremembo obstoječe in dobro delujoče zakonske ureditve, saj predlagane spremembe nimajo navedene ne znanstvene ne strokovne podlage ali potrebnih analiz. Dokler analize in strokovne podlage niso opravljene, naj ostane v veljavi ureditev za arheološke raziskave po ZVKD-1.
- spremembo (2). točke - črta se naj 2. stavek (~~Raziskave arheološke ostaline za identifikacijo opravlja zavod kot javno službo.~~) in namesto njega doda: "Vse raziskave arheološke ostaline lahko opravlja za to usposobljena pravna ali fizična oseba zasebnega ali javnega prava."
- v primeru, da za (2) očko tega člena zakonodajalec ne bo opredelil termina identifikacija in če le ta zajema tudi posege na znanih najdiščih, zavedenih v registru, se naj spremeni: (2) Raziskave arheološke ostaline a identifikacijo se opravi v primerih iz 44., 46. in petega odstavka 54. člena tega zakona. Raziskave arheološke ostaline za identifikacijo opravlja zavod kot javno službo in usposobljeni izvajalci javnega in zasebnega prava.

86. člen (dovoljenje za raziskavo arheološke ostalin)

Ugotavljamo, da se spreminja ustaljeno dolgoletno prakso izvajanja arheoloških raziskav, ki je skozi zgodovino slonela in se strokovno razvijala na arheoloških raziskavah, ki so jih izvajali muzeji, fakulteta in raziskovalne institucije še pred vzpostavitvijo Registra. Obenem iz ustaljenega postopka pridobivanja dovoljenja umika pridobivanje dovoljenj za Zavod, ki ga s tem postavlja v privilegiran in nenadzorovan položaj v odnosu do vseh drugih izvajalcev.

Menimo da mora biti v strokovni komisiji prisoten tudi predstavnik zasebnih izvajalcev arheoloških raziskav, saj so v tej komisiji tudi sedaj predstavniki ostalih izvajalcev: ZVKDS, Muzeji, akademsko področje. Prav tako je dokazljivo, da zasebni izvajalci zaposlujejo ustrezen strokovni kader, ki izvaja vse raziskave z uporabo iste raziskovalne metode kot ZVKDS, Muzeji in izvajalci iz akademskega področja. Vse ugotovitve raziskave arheološke dediščine imajo enako znanstveno/raziskovalno težo ne glede na status raziskovalca, ali prihaja iz javnega ali zasebnega sektorja.

Predlagamo:

- doda se naj k točki (2) poleg oseb zasebnega prava tudi izvajalce javnega prava kot so Zavod, muzeji, ZRC SAZU, Univerze.
- k točki (4) se doda: "...ter z akademskega področja in predstavnik zasebnih izvajalcev arheoloških raziskav z ustrežno strokovno izobrazbo, ki ga preko OZS predlagajo zasebni izvajalci.

87. člen (pogoji za imenovanje vodje in drugih udeležencev raziskave arheoloških ostalin)

Ugotavljamo, da ZVKD-2 v tem členu spreminja uveljavljene pogoje za vodenje arheoloških raziskav brez navedbe potrebnih analiz ali strokovnih podlag, ki bi potrjevale smiselnost spreminjanja uveljavljenih pogojev po ZVKD-1 oz. podzakonskem aktu ZVKD-1.

Opozarjamo, da arheološka metodologija loči več vrst raziskav, najbolj temeljita in dokončna ter strokovno zahtevna pa so arheološka izkopavanja. Arheološka izkopavanja so najbolj destruktivna

metoda, ki pomeni trajno fizično odstranitev arheoloških ostalin z arheološko metodo in vzpostavitev arhiva raziskave, ki je zadnja informacija, zbir informacij o odstranjeni dediščini. Arheologija je neponovljiv eksperiment, morebitna rekonstrukcija, tudi v digitalni obliki, pa je odvisna od kvalitete terenskega dela raziskave in nato arhiva izvedene raziskave.

Zdi se, da zakonodajalec ni temeljito premislil spremembe te ureditve, trenutna ureditev v okviru pravilnika od bodočih vodij raziskav namreč pričakuje pridobivanje izkušenj v nekem obdobju, letih. Če je to obdobje za zakonodajalca moteče in predolgo, naj predvidi pridobivanje izkušenj za vse vrste raziskav v nekem krajšem obdobju (zgleduje se lahko npr. po ureditvi za arhitekto) ter tako zagotovi da bodo bodoči vodje arheoloških raziskav dejansko pridobili praktične izkušnje ob primerih vodenja izkopavanj, ki pomenijo trajen fizičen izbris dediščine iz prostora.

Ministrstvo opozarjamo tudi, da je potrebno z Zavodom za zaposlovanje doreči delovna mesta kot so arheolog in arheolog pomočnik. Pri iskanju novih sodelavcev preko Zavoda za zaposlovanje delovno mesto arheolog ne obstaja in je združeno v arheologija in zgodovina, prav tako je ministrstvo sedaj v zakonu na novo določilo tudi novo delovno mesto arheolog - pomočnik. Tovrstnega delovnega mesta stroka ne pozna in ne uporablja.

Opozarjamo, da bi morali imeti vodje, namestniki in arheologi potapljači aktivne licence 3. stopnje. Le-te so namreč potrdilo, da je licencirani potapljač aktiven in usposobljen za samostojno potapljanje delo pod vodo. Aktivna licenca namreč avtomatsko pomeni, da potapljač redno obnavlja znanja iz področja varnosti, reševanja, nudenja pomoči in usposabljanja drugih ter mora redno izkazovati zdravstveno sposobnost za opravljanje dejavnosti ter imeti sklenjeno primerno zavarovanje, ki pokriva to dejavnost. Vse to je tudi osnovni pogoj za delo pod vodo.

Predlagamo:

- naj se obdrži obstoječa ureditev po ZVKD-1 oz. ustreznem pravilniku,
- v kolikor to ni mogoče se naj doda k (1) točki, 2. alineji: "metodološko in po obsegu primerljivih raziskavah arheoloških ostalin",
- v kolikor to ni mogoče se naj doda k (2) točki, 2. alineji: "metodološko in po obsegu primerljivih raziskavah arheoloških ostalin",
- da se v (3) členu uporablja v stroki uveljavljeno poimenovanje delovnih mest: namesto arheolog-pomočnik se naj uporablja arheolog-strokovni sodelavec.
- da se v 4. točko doda in črta: V primeru podvodnih raziskav morajo biti vodja in drugi udeleženci raziskave arheološke ostaline, ob izpolnjevanju pogojev iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena, usposobljeni za potapljanje z avtonomno potapljaško opremo, to je najmanj potapljači 3. stopnje ali tehnični potapljači 1. stopnje z aktivnimi licencami skladno z uredbo vlade, ki določa merila za potapljanje in imeti zdravniško potrdilo o zdravstveni sposobnosti za potapljanje v skladu z zakonom, ki ureja varstvo pred utopitvami.

90. člen (kulturnovarstveni pogoji)

Opozarjamo, da je iz člena izpadla registrirana dediščina, za katero je po ZVKD-1 potrebno pridobivati kulturnovarstvene pogoje. V primeru, da registrirana dediščina več ne bo podvržena postopku pridobivanja kulturnovarstvenih pogojev, lahko pričakujemo ogromno uničenje arheoloških najdišč in druge dediščine. Opozarjamo, da bi to bilo v nasprotju z Malteško konvencijo katere podpisnik je tudi Slovenija.

Predlagamo:

- doda se naj v (5) točko dodatno alinejo: - registrirano dediščino (EID).

92. člen (izravnalni ukrep)

Ugotavljamo, da manjkajo strokovne podlage o metodologiji določanja višine stroška izravnalnega ukrepa in da so po našem mnenju obstoječi in po ZVKD-2 predlagani stroški izravnalnih ukrepov nastavljeni prenizko (zaradi neznane količine uničenih najdb, kontekstov in vzorcev ne upoštevajo stroškov restavriranja, količine kovinskih najdb, poterskega dela, naravoslovnih analiz ipd.).

Opozarjamo, da nizki strošek izravnalnega ukrepa ne spodbuja investitorjev k izvedbi arheoloških raziskav temveč prej k uničenju arheološkega najdišča, ki omogoča za nižjo ceno hitrejšo sprostitvev gradbene jame za gradnjo.

Predlagamo:

- da se določijo višine plačila denarnega zneska v večkratni vrednosti povzročene škode.

116. člen (svet)

Ministrstvo bi radi spomnili, da je arheološka dediščina zelo na udaru in da se letno izda tudi preko 600 odločb - kulturnovarstvenih soglasij za raziskavo in odstranitev dediščine, pri tem delu pa več kot 80% raziskav izvedejo zasebni izvajalci, ki s svojimi kadri sodelujejo tudi na projektih ZVKDS, trenutno na lokaciji NUK 2, v letu 2024 pa so bili prisotni ti kadri na lokaciji SNG Drama v Ljubljani. Menimo, da je zaradi navedenih razlogov nujno potrebna prisotnost predstavnika zasebnih izvajalcev arheoloških raziskav v Svetu za kulturno dediščino.

Predlagamo razširitev na 12 strokovnjakov:

- v (2) točko se doda: 12. predstavnik zasebnih izvajalcev v arheologiji z ustrezno strokovno izobrazbo s področja arheologije na predlog Obrtno podjetniške zbornice.

123. člen (naloge Centra za preventivno arheologijo)

Naloge Centra niso jasno predstavljene, saj v (1) točki, 2. in 3. alineji manjka nabor metod, sama uvedba terminologije izrazov (raziskave arheoloških ostalin za identifikacijo, zahtevne raziskave arheoloških ostalin za določitev ukrepov varstva) pa ni razložena in je kot taka povsem netransparentna in brez strokovne podlage.

Predlagamo:

- ministrstvo naj pripravi študijo s katero obrazloži potrebe po uvajanju sprememb nalog Centra za arheologijo,
- ministrstvo naj pripravi obrazložitev, zakaj sta 3. alineja in 2. odstavek ločena in kdo izvaja določene dejavnosti,
- naj se črta 2. (~~vodi in izvaja raziskave arheoloških ostalin za identifikacijo~~) in 3. alinejo
- točke (~~vodi in izvaja zahtevne raziskave arheoloških ostalin za določitev ukrepov varstva, ki so določene v programu dela in finančnem načrtu~~).
- da se črta (2) točko (~~Zavod lahko kot drugo dejavnost zavoda v okviru Centra za preventivno arheologijo opravlja dejavnosti iz tretje alineje prejšnjega odstavka, ki niso določene v programu dela in finančnem načrtu~~) do strokovno sprejet uvedbe terminov raziskave arheoloških ostalin za identifikacijo, zahtevne raziskave arheoloških ostalin za določitev ukrepov varstva.

157. člen

Zanima nas, kje bo minister predpisal način financiranja raziskav arheoloških ostalin in ali bo predpisano tudi, kdo lahko izvaja ta dela.

187. člen

Ugotavljamo, da manjkajo strokovne podlage o metodologiji določanja višine denarnega zneska nadomestnega ukrepa in da so po našem mnenju obstoječi in po ZVKD-2 predlagani stroški nadomestnih ukrepov nastavljeni prenizko (zaradi neznane količine uničenih najdb, kontekstov in vzorcev ne upoštevajo stroškov konserviranja/restavriranja, količine kovinskih najdb, poterenškega dela, naravoslovnih analiz ipd.). Opozarjamo, da nizki strošek nadomestnega ukrepa ne spodbuja investitorjev k izvedbi arheoloških raziskav temveč prej k uničenju arheološkega najdišča, ki omogoča za nižjo ceno hitrejšo sprostitvev gradbene jame za gradnjo.

Predlagamo:

- da se določijo višine plačila denarnega zneska v večkratni vrednosti povzročene škode.
- določijo naj se višje globe za primere nedovoljenih posegov v arheološke ostaline, kraj najdbe ali najdišče.

198. (prekrški) in 199. člen (hujši prekrški)

Ugotavljamo, da so globe nesorazmerne, saj je z enako globo kaznovan nekdo, ki uniči (1-5) točke 199. člena kraj najdbe ali registrirano dediščino, kot tisti, ki ne preda arhiva arheološkega najdišča depoju. Arhiv raziskave je nastal z uporabo mednarodno priznane arheološke raziskovalne metode v skladu s pogoji ZVKDS, pod strokovnim nadzorom ZVKDS in z izdanim Kulturnovarstvenim soglasjem ministrstva ter vodstvom ustrezno izobraženega strokovnjaka. Ministrstvo pa enači načrtno uničenje najdišča (1, 2) točki 199. člena ali uporabo iskalnika kovin (5) točka 199. člena z dovoljeno in nadzirano ter strokovno opravljeno raziskavo, ki ji manjka le predaja arhiva arheološkega najdišča v depojske prostore muzejev. Opozarjamo, da je trenutno stanje slovenskih muzejev in njihovih depojskih prostorov tako slabo, da marsikje zaradi prostorske stiske ne sprejemajo obsežnejših arhivov arheoloških najdišč ali pa imajo za hrambo celo popolnoma neprimerne prostore (npr. Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož). Obdelave arhivov najdišč in pošiljanje poročil (2. alineja (1) točke 198. člena) namreč zamujajo glede na predpisane roke zaradi akutnega pomanjkanja strokovnjakov (restavradorjev za keramično in kovinsko gradivo, strokovnjakov za arheozoologijo, arheobotaniko, antropološke osteološke analize, numizmatične analize idr.). Dokler stanje glede depojskih prostorov in pomanjkanja strokovnjakov za poterensko analizo in obdelavo gradiva ne bo odpravljeno, je neprimerno predpisovati globe izvajalcem arheoloških raziskav.

Predlagamo:

- črta se: 2. alineja (1) točke 198. člena (~~ne pošlje poročila o poteku in izsledkih raziskave v skladu s četrnim odstavkom 85. člena tega zakona~~),
- črta se: 6. alineja (1) točke 199. člena (~~ne preda arhiva arheološkega najdišča depoju v skladu s petim odstavkom 85. člena tega zakona~~).

211. člen

Opozarjamo, da je člen pripravljen pomanjkljivo, saj manjka točka (2) ali pa gre za napako v številčenju.

Predlagamo:

- vzpostavitev razvida usposobljenih izvajalcev, tudi za izvajanje arheoloških raziskav, ki bi lahko služil kot osnova za poziv za izvajanje raziskav po 1. točki 85. člena in uvedbo cenika z minimalnimi cenami, ki bi ga predlagali izvajalci, predhodno potrčila strokovna komisija iz 4. točke 86. člena ZVKD-2 in potrdilo ministrstvo.

Zaključek

Po pregledu predloga ZVKD-2 zasebni izvajalci arheoloških raziskav ugotavljamo v predlogu zakona številne terminološke nejasnosti, nestrokovno uvajanje novih arheoloških izrazov in pomanjkljivo transparentnosti, prav tako pa se kaže nezadostno razumevanje arheološke metodologije in stroke. Predlog vključuje tudi številne skrajno problematične rešitve za varovanje dediščine, ki niso v skladu z Malteško konvencijo in Evropsko konvencijo o varstvu arheološke dediščine. Takšne rešitve bi Slovenijo postavile ob bok državam, ki ne spoštujejo dogovorjenih mednarodnih standardov za zaščito arheološke in druge dediščine, njeno dediščino pa na rdeče sezname ogrožene dediščine. S tem je predlog v nasprotju z enim od ključnih ciljev zakona, ki je uskladitev z mednarodnimi principi (1.2.c).

Menimo, da bi sprejetje zakon v tej obliki škodoval tako nepremični dediščini kot arheološki stroki. Po našem mnenju gre za velik korak nazaj v primerjavi z ZVKD-1. Zato predlagamo, da se predlog ZVKD-2 umakne in vrne v nadaljnjo obravnavo. Predlagamo, da bi se po temeljitem pregledu podanih komentarjev in ob izvedbi zdaj manjkajočih analiz po potrebnosti sprememb ter ob vključevanju stroke v pripravo predloga zakona ta ponovno obravnaval in nato vrnil v javno razpravo.

Prav tako se sprašujemo, ali ne bi bilo smiselno in modro pripraviti posebnega zakona za muzejsko dejavnost, katere ureditev je najbolj pereča. Na ta način bi lahko obdržali učinkovito varovanje arheoloških najdišč po modelu ZVKD-1, ki velja za zgled drugim državam, nespremenjeno.

Ljubljana 31. 1 .2025

ARHAT s.p.,
ARHEJ d.o.o.,
ARHEOALPE zavod za kulturo izobraževanje in turizem Bohinj,
ARHEOALPE arheološke raziskave d.o.o.,
ARHEOTERRA d.o.o.,
ARHOS d.o.o.,
AVGUSTA d.o.o.,
GEARH d.o.o.,
LUXOR d.o.o.,
OKRA s.p.,
PJP d.o.o.,
SKUPINA STIK zavod,
TICA SISTEM d.o.o.,
Uroš Bočaj s.p.,
Ana Kovačič s.p.,
Vesna Merc s.p.,
Šimen Sterle s.p.,
Primož Stergar s.p.,
Maruša Urek s.p.